

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Diakoniarbetare om sitt värv

Hellöre, Lise-Lotte

Published in:
Finsk Tidskrift

Published: 01/01/2023

Document Version
Final published version

Document License
All rights reserved

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Hellöre, L.-L. (2023). Diakoniarbetare om sitt värv: Fallstudie av Borgå stift i Finland år 2021. *Finsk Tidskrift*, 2023(2), 7-35. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231005138842>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kollegialt granskade artiklar

Diakoniarbetare om sitt värv. Fallstudie av Borgå stift i Finland år 2021

Lise-Lotte Hellöre

Inledning

För en kyrka som i dag på flera sätt är i kris, har diakonin kommit att spela en stor roll vad gäller kyrkans trovärdighet i samhället (Edgardh 2019, 188). Man kan säga att diakonin på ett väsentligt sätt legitimerar de västerländska protestantiska kyrkornas närvaro i samhället (Ryökäs 2009, 126). Samtidigt gör samhällsutvecklingen att gruppen som inte nås av annan hjälp ständigt växer, vilket ställer stora krav på de resurser diakonin har. (Malkavaara 2009.) Valfärdssamhället utgör därmed en av diakonins stora utmaningar. Valfärdssamhället är en av de största innovationerna på det sociala området under 1900-talet i och med att man har kunnat fördela resurserna på ett mer jämlikt sätt mellan livets olika skeden, mellan rika och fattiga samt mellan olika hushållstyper (Svärd 2017, 7). Svaga grupper garanteras en skälig levnadsstandard och

en grundläggande trygghet samtidigt som man på politisk och samhällelig nivå värnar om värden som solidaritet, hjälpsamhet och medkänsla. Valfärdsstaten är dock i gungning, vilket också märks i det diakonala arbetet.

Diakonin är en verksamhet som är nära förknippad inte bara med akuta kriser i samhället, utan också med kriser under människans liv. En svensk utredning visar att församlingar passar bäst för att ägna sig åt lättare välfärdsuppgifter med flexibel organisation, antingen med egen eller extern finansiering (Christiansson Drake & Linde 2022, 269–270). En annan studie visar hur den svenska folkkyrkan i ett enhetssamhälle blivit en majoritetskyrka i ett pluralistiskt samhälle, och därifrån vidare till att bli en marknadsaktör på en välfärdsmarknad. Den nyaste rollen för kyrkan är att agera som arena för demokrati och förändring i det civila samhället. (Linde 2022, 104–105.) För diakonin betyder det här att lyfta blicken och få syn på de underliggande orsakerna till människors problem, i stället för att bara arbeta reaktivt på individnivå (Leijman & Zetterqvist 2022, 205–206). Även om dessa utmaningar gäller Svenska Kyrkan (SvK) är situationen med stor sannolikhet motsvarande i finska samfund. Det är svårt för diakonin att prioritera bland uppgifter, samtidigt som man måste ta ställning till hur människors behov och samhällsproblem skall hanteras. Är det social sammanhållning och gemenskap som är viktigast att erbjuda, eller är det att lyfta fram de svagas röster? Eller är det diakonins konkreta och praktiska bistånd? Antagligen alla tre, men i vilken kombination? Om man i stället tar den hjälpsökandes perspektiv är det svårt att veta *att* man kan söka stöd och *vilken* hjälp man kan förvänta sig från församlingen (Christiansson Drake & Linde 2022, 288). En finländsk studie efterlyser en aktivare marknadsföring av kyrkans tjänster, för att undvika den ojämlikhet som uppstår när kontakter till expertorganisationer blir väldigt personbundna (Hellöre & Vikström 2022, 24). I en tidigare studie av SvK (Engel 2008) påpekas att det finns ett glapp mellan vad kyrkan säger om sin diakoni (på nationell nivå) och vad den gör (på lokal nivå). Charlotte Engel (2008) talar om kyrklig retorik och diakonal praktik, vilket hon ser som en av de stora utmaningarna som SvK står inför i dag.

I den här artikeln undersöker jag diakonins verksamhet i Finlands svenskspråkiga stift och diskuterar hur den kunde utvecklas. I Finland undersöks regelbundet diakoniarbetarnas syn på sitt jobb och det nyaste resultatet framkommer i *Diakoniabarometri 2022* (red. Hammarén m.fl. 2022), där 355 diakoniarbetare (27 % av alla) i Evangelisk-lutherska kyrkan (EvL) svarat på 35 frågor via en virtuell enkät. Studien visar att den finländska diakonin har en klar utmaning i den stora reformen inom social- och hälsovårdsväsendet som träder i kraft år 2023, eftersom diakonins klienter ofta är konsumenter av dessa tjänster. Diakoniarbetarna är mycket oroliga för sina klienter och tror att ojämlikheten bland klienterna kommer att öka. Speciellt svårt befarar man att det blir på landsbygden. Flera respondenter har dock varit med i planeringsarbetet och man ser positivt på diakoniarbetarnas möjligheter till samverkan med andra aktörer för att underlätta klienternas situation. Anmärkningsvärt är att diakoniarbetarna nästan helt samfällt anser att man tydligare bör lyfta fram den ekonomiska ojämlikheten och människors illamående i samhällsdebatten. Tidigare forskning visar att diakoniarbetarna i Finland allt oftare möter medmänniskor med multiproblematik, vilken också kan innefatta att problemen funnits i flera generationer (Alava m.fl. 2020). Enbart viljan att hjälpa räcker inte om det inte finns tillräckliga resurser att agera och metoder att ändra på strukturer som orsakar nöd (jfr Leijman & Zetterqvist 2022; Linde 2022). Däremot upplevde tre av fyra i *Diakoniabarometri 2022* att de behöver satsa på sina kunskaper i politik för detta syfte, då man inte kan eller vet hur man skall gå till väga (Ryökäs m.fl. 2022, 148–150).

Ett annat aktuellt problem är att kyrkans medlemsantal minskat under en längre tid, vilket påverkar diakonins resurser på en allmän nivå. EvL hade i början av år 2022 drygt 3,6 miljoner medlemmar, vilket utgör cirka 65,7 % av finländarna. Siffran antas sjunka till 2,9 miljoner år 2040 (motsvarar 51,9 %). De nya välfärdsområdena innebär enligt *Diakoniabarometri 2022* att kyrkans framtida positionering blir en stor fråga:

Vill och strävar den [kyrkan] efter att vara närvarande i människornas vardag även i områden där offentliga tjänster skärs ned? Om kyrkan av ekonomiska skäl inte klarar av att vara närvarande på heltid i avlägsna områden, kommer diakonins arbetssätt då att ändras så att kontakten

på ett eller annat sätt kvarstår även med församlingsmedlemmar som bor i sådana områden? Innebär det här en liknande förändring som pågår i samband med utvecklingen av välfärdsområdenas tjänster? I så fall fortsätter diakoniarbetarna att i stor utsträckning tillämpa de nya digitala sätten att producera distanstjänster och bygger upp mobila tjänster.

(Ryökäs m.fl. 2022, 151.)

Diakonin är en lagstadgad tjänst i Finland och sysselsatte totalt i landet 1334 anställningar under 2021. Antalet församlingar var 367 år 2022. (*Statistik om kyrkan 2022.*)

Diakonins ramar

Diakonin som vi ekumeniskt förstår den i dag har uppstått under de senaste två hundra åren, först i en form av välgörenhet, där man såg hjälpbehövande som objekt som kunde stödas ovanifrån genom projekt och donationer. På 1980-talet tog utvecklingen fart mot en mer ömsesidig modell, där fokus blev mera på att hjälpa till självhjälp och där samarbetet fick en mer horisontell dimension mot det tidigare vertikala uppifrån-ner förhållandet. Mottagaren av hjälpen började alltmer ses som ett subjekt i stället för ett objekt. En tredje utvecklingslinje har tagit fart på 2010-talet, vilken lyfter fram de grupper som samhället – och också kyrkan – många gånger har glömt bort. Detta är en transformativ trend som för in röster från marginaliserade och där kraften till omvandling kommer nerifrån, och inte uppifrån, som för tvåhundra år sedan. (Ham 2014, 109–110.)

Sedan 2010 pågår ett arbete inom Lutherska Världsförbundet för att möta behovet av en mer diakonal kyrka i kölvattnet av nyliberalismens negativa följder. I förändringsarbetet utgår man från att medarbetarna är diakonins viktigaste resurs. Därmed är de centrala i byggandet av gemenskap och solidaritet (eng. *conviviality*), i konsten att kunna leva tillsammans, i motsats till individualisering och konsumtion. (*The Concept of Conviviality 2022; Addy 2017.*) Mot den bakgrunden blir det centralt att veta hur diakoniarbetaren själv ser på sitt arbete.

Diakonins uppgift kan ses ur olika synvinklar och har av forskare inom olika discipliner definierats på olika sätt, till exempel teologiskt, organisatoriskt och historiskt. Ett vanligt synsätt inom diakoniforskning är följande tre perspektiv, vilka delvis går in i varandra (Lounela 2018, 23–26):

1. Ett karitativt-diakonalt paradigm med diakonen som omsorgsutövare i centrum, var man ofta likställer diakonin med *Caritas* och där barmhärtigheten är en moralisk plikt för såväl kyrka som privatpersoner. Genom denna får diakonin sin plats både i kyrka och i samhälle och uttrycker kristen identitet och allmänmänsklig godhet. Detta paradigm har starkt präglat den nordiska diakoniförståelsen, men även ifrågasatts (t.ex. Hansson 2019).
2. Ett liturgiskt-diakonalt paradigm, vilket placerar diakontjänsten till gudstjänsten och kyrkolivets centrum. Därigenom får diakonin sin utgångspunkt för kyrkans uppdrag i sin helhet. Paradigmet är centralt i ekumeniska sammanhang och har en stark kyrklig identifikation.
3. Ett kommunikativt-diakonalt paradigm där diakonen främst är medlare, budbärare och representant. Denna forskning lyfter fram diakoni-begreppet i bibeltexter och andra källor och kunde möta utmaningar gällande brobyggande, förmedling och kommunikation.

Ett viktigt koncept inom diakonin är att hjälpa till självhjälp, vilket på engelska (ibland också svenska) går under termen *empowerment*, översatt till bemyndigande. Carlos Ham (2014) visar hur bemyndigande utgår från ömsesidighet och genom ett delande av kraft lyfter människans värdighet och egna styrkor. Han hänvisar till Kyrkornas Världsråds syn och menar att diakoni inte är något självändamål, utan ett av Guds instrument för att bygga ett inklusivt och rättvist samhälle, där hela skapelsen ingår och kan njuta av ett fullvärdigt liv (Ham 2014, 108). Även i Finland har man diskuterat diakonins betydelse och definition, till exempel Esko Ryökäs (2021) som visar hur man är av olika uppfattning om

den traditionella och ursprungliga förståelsen. I den här artikeln utgår jag från den definition som EvL presenterar på sin webbplats (*Diakoni* 2022):

Diakoni är omsorg och tjänande. Den är en del av kyrkans liv och ett uttryck för den kristna tron.

Diakonin tar sig uttryck på många olika sätt, men utgår primärt från Jesu exempel och undervisning. Jesus mötte människor som behövde hjälp; fattiga, sjuka och utslagna. Han lyssnade på dem, botade, hjälpte och berättade om Guds kärlek och förlåtelse.

Diakoni hör också nära ihop med samhällsansvar. De strävar båda efter en ansvarsfull livsstil och rättvisa strukturer i samhället.

Forskare menar att kyrkans roll i det finländska samhället är påverkad av den lutherska tväregetsläran, enligt vilken Gud styr världen, men ansvaret för välfärden ligger hos staten (Pessi m.fl. 2009, 209–210). Det betyder att den lutherska teologin har gynnats en syn på staten som god, men också stärkt statens makt samtidigt som den försvagat kyrkan som en separat social aktör. Detta synsätt bäddade, speciellt efter andra världskriget, för vad som utvecklades till den välfärdsstat som vi i dag känner till. Här kan speciellt noteras att diakoniarbetarna fram till år 1972 också fungerade som sjukskötare, en uppgift som fräntogs dem i samband med den nya Folkhälsolagen (Hiilamo 2012, 405). Liksom i andra nordiska länder har den lutherska kyrkan i Finland ett nära förhållande med staten, även om Finland inte längre har en statskyrka, men nog en kyrkolag (Pessi m.fl. 2009, 209–210). I den stipuleras att diakonin ”i enlighet med sin bekännelse...” skall ”...förverkliga kärleken till nästan” (KL 1993, 1:2). Kyrkan vill själv betona den som är i störst nöd och som inte får hjälp från annat håll (KO 1991/1993, 4:3). EvL:s senaste strategi *Öppna dörrar* (2020:4) proklamerar att man tar de allra svagastes parti och ger en röst till de i samhället som inte kan stå upp för sig själva. Kyrkan tror att behovet av diakoni kommer att öka, även om kyrka och tro blivit mer osynliga i samhället, eftersom det finns en förväntan på att kyrkan vid kris står för tröst, hopp och trygghet (diskuteras närmare i Hellöre & Vikström 2022).

I Finland definieras diakoniarbetarens kärnkompetens i dokumentet *Diakonian viranhaltijan ydinsaamien* (2010), som handlar om en kristen och på tron grundad uppfattning om människan. Det är Gud som har gett människan hennes unika värde som är lika stort för alla, omöjligt att dela, förhandla, förtjäna eller förlora. Denna människosyn förenas med diakonins andra värden: omsorg, förtroende, gemenskap och social rättvisa. Som diakoniarbetare kan man vara antingen diakon med specialitet på socialt arbete eller diakonissa med inriktning på vårdarbete. Termen diakoniarbetare innefattar både diakoner och diakonissor. Diakoniarbetet är kundarbete, organisering av frivilliga krafter, nätverkssamarbete och påverkan. Diakoniarbetaren skall hjälpa och stärka människor till att kunna hantera sina liv (jfr *empowerment* ovan). I dokumentet framgår följande fyra kärnområden för diakoniarbetaren: 1) kunskap om att jobba med andligt liv, 2) kunskap om diakonins kundarbete, 3) organisations- och utvecklingskunskap, och 4) samfunds- och samhällskunskap.

Syfte och forskningsfrågor

Med avstamp i vad ovan presenterats om diakonins roll som en allt viktigare aktör för att hantera välfärdsfrågor – samt den alltmer förekommande empiriska och normativa forskningstraditionen i praktisk teologi (Bobrowicz & Mannerfelt 2021, 48) – blir det angeläget att fråga *hur* diakonins arbete utformas samt hur det kunde utvecklas. Detta görs redan bland annat i finländska *Diakoniabarometri 2022* samt i de rikssvenska publikationerna av Engel (2008) och Christensson Drake och Linde (2022). Mitt syfte är att snäva in perspektivet på det finlandssvenska stiftet i Borgå, vilket balanserar mellan att vara finländskt, men ha svenskspråkig majoritet och därför påverkas både av Finland och Sverige. Studien är sålunda en tvärsnittsstudie av diakoniarbetet i Finland, med speciell fokus på den svensktalande befolkningen. Detta perspektiv saknas i existerande forskning. Därför frågar jag mig i den här artikeln *hur diakoniarbetarna upplever sin uppgift i Borgå stift samt hur denna kunde utvecklas och förnyas*. Därmed är artikelns bidrag främst empiriskt med deskriptiva och normativa anspråk.

Forskningsfrågorna är fyra, varav de tre första är empiriska och den sista normativ:

1. Vilken är diakonins uppgift enligt diakoniarbetarna själva?
2. I vilken mån ser diakoniarbetarna att de kan forma sitt jobb enligt sina egna prioriteringar?
3. Vem initierar kontakten till klienter enligt diakoniarbetarna?
4. Hur kunde diakonins uppgift förnyas och utvecklas?

Studien avgränsas till nutid, till Borgå stift, till diakoniarbetarens perspektiv och till 22 semi-strukturerade djupintervjuer.

Metod och material

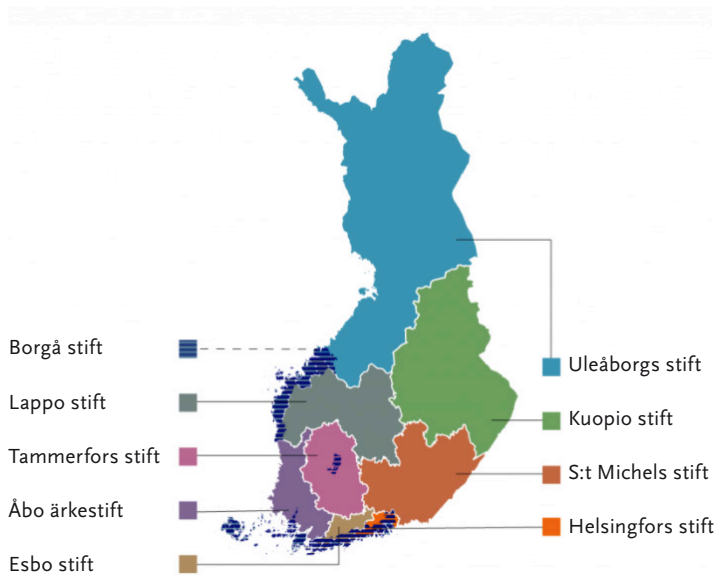
Jag gjorde 22 semi-strukturerade djupintervjuer över Zoom under juli-september 2021 med syfte att skapa förståelse (Robson & Foster 1989, Strauss 1987) för diakonins verksamhet i Svenskfinland. Tidpunkten sammanföll med coronapandemin, och kring detta ställdes också frågor, men den huvudsakliga fokusen låg på diakonins uppgift, värdeskapande, och nätverkande i samhället, speciellt med skyddshem. Det transkriberade materialet finns i digital form hos forskaren, i en säker databas på Åbo Akademi och är fullständigt anonymiserat.

Populationen, den grupp av individer som är målet för en undersökning (Ejlertsson 2005, 18; Halvorsen 1992, 95), utgörs av alla diakoner i Borgå stift. Man kan se populationen som en fallstudie, eftersom den är en klart avgränsad enhet (Halvorsen 1992, 99). Borgå stift utgör här ett naturligt geografiskt kluster. Vid fallstudier är man ofta intresserad av processer, alltså hur något förlöper, och av en helhetsförståelse (Halvorsen 1992, 67–68). Johannessen och Tufte (2003) menar att fallstudien inte är en egen metod, utan en forskningsstrategi.

Informanterna är utvalda så att de representerar olika delar av Borgå stift. Utifrån Miljöförvaltningens bestämning kan fjorton

informeranter anses arbeta i landsbygdsmiljö och åtta i stadsmiljö (*Klassificeringen av stads-...* 2020). Informanterna består av båda könen, dock av färre än tre män, men det precisa antalet anges inte av anonymiseringsskäl. Detta kan jämföras med att Borgå stift under 2021 som mest hade 94 personer i arbete och att färre än sex var män, siffror lägre än sex anges inte (*Statistik om kyrkan* 2022).

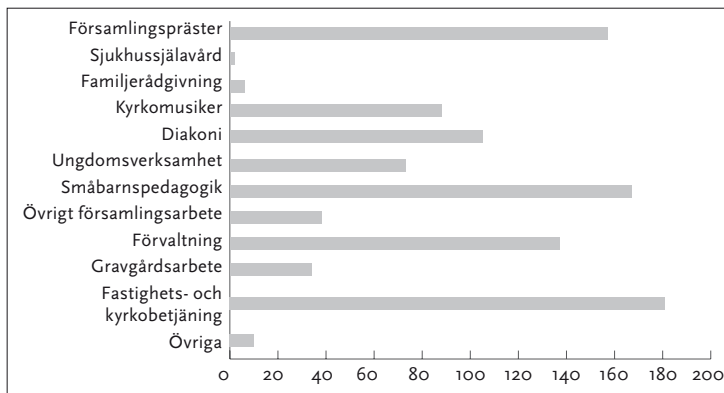
Ansatsen är närmast explorativ (se t.ex. Stebbins 2001), vilket är att föredra när det undersökta fenomenet inte är väl utforskat sedan tidigare (Johannessen & Tufte 2003, 21). Målet är att genom innehållsanalys få fram beskrivande berättelser ur diakoniarbetarnas perspektiv. I den fulla intervjun ingick 17 frågor, varav primärt tre används i denna artikel. Intervjufrågorna sammanfaller med forskningsfrågorna (1–3) till sitt innehåll, men är omformulerade och riktade till informanterna i intervjun. Informanterna har getts varsin bokstav från A till V som pseudonym för anonymiseringens skull.

Figur 1. Stiftens utbredning i Finland. Borgå stift skuggas i mörkblått. Källa: *Om Borgå stift* (2022).

Om materialet kan tilläggas att det under det studerade året fanns 47 församlingar i Borgå stift. Geografiskt är stiftet utspritt längs med kusten med inslag av områden i centrala Finland, sålunda täcker stiftet inte ett geografiskt enhetligt område (se Figur 1). Detta beror på att stiftet består av de församlingar i EvL som har svenskspråkig majoritet. Även den riksomfattande Tyska församlingen samt Rikssvenska Olaus Petri församling hör hit. Det sammanlagda medlemsantalet är ca 230 000 personer. (*Om Borgå stift 2022.*)

Antalet tjänsteförhållanden inom diakonin var 105 under året. Dock var alla inte fullt besatta, endast 93 personer var i arbete i slutet av året. (*Statistik om kyrkan 2022.*) Andelen intervjuade är således 24 % av diakoniarbetarna. Som jämförelse kan nämnas att antalet anställningar för församlingspräster i stiftet var 157, och inom småbarnspedagogiken 167. Flest anställda per grupp fanns inom fastighets- och kyrkobetjäningensarbete, 181 (se Figur 2). Medelåldern för diakoniarbetarna var 51 år.

Figur 2. Antalet anställda per yrkesgrupp i Borgå stift år 2021. Det totala antalet anställda i Borgå stift år 2021 var 998, av dessa är 9,5 % inom diakonin. Källa: *Statistik om kyrkan (2022).*

De tre största aktiviteterna i Borgå stift var under 2021 ett på förhand överenskommet möte (vilket sker oftast), ett slumpmässigt möte samt besök eller dejourering. Vid jultiden förhöjdes alla dessa former av arbete kraftigt. (*Statistik om kyrkan 2022.*)

Resultat från den empiriska analysen

Resultatet från den empiriska undersökningen presenteras i tre underrubriker i enlighet med hur forskningsfrågorna ställdes. Först går jag igenom hur diakoniarbetarna upplevde diakonins uppgift, sedan hur mycket de upplever att de kan påverka sitt jobb och sist vad de berättar om vem som oftast initierar kontakten till klienter.

▪ Diakonins uppgift

Många av informanterna hänvisar till kyrkolagen (KL) och kyrkoordningen (KO) när de skall berätta om hur de ser på diakonins uppgift. Att hjälpa där nöden är störst formuleras på olika vis, en informant talar specifikt om där nöden är stor, (C). En annan menar att det inte bara är i kris diakoniarbetaren är medvandrare, utan också i glädje (F). En del talar om att ”fånga upp de som har sökt hjälp av samhället men ändå inte klarat sig” (A). J berättar:

När socialen kan ge enligt vissa regler så kan diakonin gå utanför, vi har inte lika strikta regler som många av de här statliga och kommunala inrättningarna har, utan vi ser mera på helhetssituationen och situationen just nu.

Diakonin porträtteras som den absolut sista möjligheten att få hjälp. Många gånger är det ekonomisk hjälp som här åsyftas, att få mat på bordet eller komma ur en låst ekonomisk situation. Centralt är också att hjälpen ges åt alla: ”Att föra Kristi kärlek, utan att fråga bakgrund eller vad man tillhör, man hjälper också de som inte hör till kyrkan, man hjälper alla som är i behov” (L). Vissa klienter träffar man en gång och andra under flera års tid (M). Men diakonin är också samtalshjälp och handgripligt stöd i att hantera en situation, till exempel att gå till socialen eller Folkpensionsanstalten (FPA, som ansvarar för de sociala stödfunktionerna i Finland). Någon påpekar också att det är diakonins, och hela kyrkans uppgift, att erbjuda gemenskap (K, L, M). Kort sagt kretsar svaren om diakonins uppgift kring: 1) ekonomiskt stöd, 2) samtalsstöd, 3) stöd vid praktiska ärenden, och 4) gemenskap till varandra och till Gud.

Gällande det **ekonomiska stödet**, kan konstateras att många informanter genast börjar prata om pengar när jag frågar om diakonins uppgift. Exempelvis säger en informant:

Vi har en ganska stor kris-budget [...] och vi är en församling som satsar på diakonin och då blir det ju liksom att vad är då kris, för ett samhälle har ju också ansvar i kriser. Socialtjänsten har ansvar för att människor har mat på bordet och någonstans att bo och det inkluderar ström och vatten och sånt här. [...] vi skall inte ta över kommunens ansvar, samtidigt kommer folk med hyresskulder, skulder de har för att de har spelat upp sina pengar eller druckit upp pengar och då är det ju en kris på ett annat sätt, för FPA och socialen säger att du har ju fått de där pengarna redan. Och då är ju frågan om att skall vi betala och jag tänker att om det nu hjälper människan att komma upp ur den där gropen. [...] tålmodet är kanske inte lika långt inom det kommunala och vid offentliga ställen, där kan det ju hända att diakonin har lite längre tålmod och att vi tänker att okej, nu har det igen farit, men vi försöker tillsammans jobba vidare. (S)

Åsikterna går starkt isär bland diakoniarbetarna om huruvida den ekonomiska hjälpen är en välkommen del av diakoniarbetet eller inte. De som är för menar att en ekonomisk kris är en väg till bekantskap med diakonin, en kontakt som ofta kan fördjupas eftersom problemen sällan är enbart ekonomiska. Då är diakonins uppgift att ge både ekonomiskt stöd och samtalsstöd. De som är mot upplever sig som en betalautomat (H) och menar att det är välfärdssamhällets ansvar (socialväsandets) att människor har tak över huvudet, mat och värme. De ser att samma människor kommer år efter år och att den ekonomiska hjälpen inte alltid för en människa framåt. Q framhåller att det är människomötena tillsammans med evangeliet som bör vara i centrum, och diakonin skall inte vara en social instans som ger ekonomiskt stöd.

Gällande **samtalsstödet**, visar empirin att klienterna ofta är personer som antingen inte har några nätverk, varken i form av släktingar, familj eller vänner, eller som har problem i sina relationer. En diakoniarbetare dristar sig till att uppskatta att 90 % av klienterna är just de som saknar nätverk (P). B beskriver diakonins uppgift som "att stöda människor i sitt förhållande både till sig själva och till sina medmänniskor och till Gud, oberoende av vilken ålder de finns i" (B). Att via samtal stöda relationsbyggande är viktigt. Att lyssna framträder som viktigt, likaså att man har tid att ge, inte bara en inbokad glugg på 20 minuter, utan den tid som

behövs. ”Att ha ögonen öppna och vara alert och lyhörd, med åren har det blivit alltmer viktigt att vara den här lyssnande medmänniskan” (O). I bemötandet är det viktigt att vara just medmänniska och inte möta människan från ovan. O använder ogärna termen klient, men konstaterar att ”man måste”.

Att vara till **praktisk hjälp** kan för någon respondent betyda att hitta alla stödfunktioner som samhället har (I) eller att till och med handgripligen ordna med olika myndighetsärenden för den som inte klarar det själv. För en annan är redan det att gå för långt. H ser att diakonins uppgift är ”att hjälpa och stöda till självhjälp. Inte att fixa eller vara en betalautomat, utan finnas till, gå bredvid, lyssna, ställa frågor. Att vara en medmänniska.” Men hjälp i praktiska ärenden är också ett sätt att visa den kristna identiteten:

Att möta människan och den enskilda människan, tycker jag är viktigast, det här mötet med den som lider, som har det jobbigt på olika sätt och att försöka lyssna och vara till stöd och hjälpa på olika sätt, också med praktiska saker och att förmedla där, i det här mötet, Guds kärlek, att vareda liten människa är värdefull. (T)

En speciell form av praktiskt stöd sker vid språkförbistring, som gör att den som är utanför inte heller orkar eller klarar av att söka den hjälp hen har rätt att få från samhället. Studien visar att det speciellt är svenskspråkiga, och invandrare som blivit integrerade på svenska, som har det kämpigt i finska sammanhang, varför man kan tänka sig att Borgå stift här skiljer sig från andra stift i Finland.

Också den digitala världen orsakar svårigheter att ta sig fram.

De har det nog jättejättesvårt. Där är det nog att gå vid dess sida och vara med den och på bästa möjliga sätt försöka hjälpa där. Att vara med dem som mest behöver hjälp och som har lättast att bli utanför samhällets stödfunktioner, för allt har blivit jättesvårt när allt har blivit via nätet, man skall boka dittan och dattan så där. Det är så mycket med robotar och automatik och sen när man inte har ork att fundera på det så. (U)

Vad gäller **gemenskapen till varandra och till Gud**, resonerar många att diakonin är alla kristnas uppgift. K uttrycker sig så här:

Vi är inte en kyrka om vi inte är diakonal. Det är inte jag som sköter diakonin, det gör vi i alla forum, i gudstjänsten, det gör vår husmor, vår ungdomsarbetare, allt i vårt arbete så skall skapa den här gemenskapen för alla.

L nyanserar den här bilden genom att påpeka att alla behöver ha ett diakonalt hjärta, men den yrkeskunskap som diakoniarbetaren har kan vägleda en människa i ett svårt vägska. Den professionella skall då med sin människo- och samhällskänedom kunna vägleda den behövande i frågor hen inte behärskar själv. Till professionaliteten, säger L, hör också att kunna veta vem som ärligt söker hjälp och vem som försöker utnyttja systemen.

Oftast är det så att om något börjar rasa så det kan hända att där finns många olika svårigheter, parrelationen, ekonomin, barnen, eller något annat. Det är inte bara det ekonomiska, utan också att diakonin är fysisk, psykisk, ekonomisk och andlig hjälp, alla fyra typer av hjälp hör till. (L)

Många använder termen medvandrare för att beskriva hur de delar en klients liv under en kortare eller längre tid (t.ex. M, F). ”Huvudsaken att gå bredvid, lyssna och finnas där. Se människan” (J). Det är viktigt att skapa mötesplatser för dem som behöver det (M). När det inte längre finns tid för småprat i vårt samhälle på samma sätt som förut, blir många ensamma i ett förtvivlat behov av att umgås:

Men sen är det mycket att vandra med, i det här samhället när mycket, när man inte mera går in på en bank och småpratar och ingen mera småpratar, så det här behovet, och att närvårdarna tvingas göra hembesöken väldigt korta, springa in och springa ut, så där har diakonin en plats att sitta och umgås med äldre och ta ut dem och fara med en som fått en cancerdiagnos till de här första mötena och fara med en flykting när de får sina resultat, att blir det negativt som det ofta blir när man kallas till polisstationen, men gå med, vara den här medvandraren. (P)

N ser diakonins gemenskapsbyggande som att gå ut och finnas till hands för dem man snubblar över, eftersom arbetet till sin natur är gränslöst och hjälpbehovet bottenlöst, vilket gör en ”lätt uppgiven”. Ändå skiljer sig det kristna diakoniarbetet, enligt informanter, från den insats som andra aktörer i tredje sektorn gör:

Det handlar mycket om att gå ut [och träffa människor] och det handlar om att jobba med individer, det handlar om att jobba med grupper och ibland kan det ju vara någon typ av samhällsarbete, men att gå ut, ramen eller grunden för vårt arbete är att vi jobbar i kyrkan, i församlingen, och det finns något man skulle vilja peka på. Kalla det då det kristna hoppet eller något, men det där. Skulle vi inte ha det skulle vi lika gärna kunna heta Röda Korset eller Folkhälsan. (N)

Gemenskapsbyggandet kan också bli ett problem när grupper som funnits länge och klarar sig bra själva tar tid från individuella besök hos till exempel mentalvårdspatienter eller personer med funktionsnedsättningar om inte kan ta sig till gruppträffar. R upplever detta som en stor källa till frustration i sitt arbete då många dagar i veckan knyts till existerande grupper. ”Världen förändras och vi måste vara öppna för att se behoven i dag och det är inte samma värld vi lever i (som tidigare).” Här får hon medhåll också av några andra (t.ex. V).

Slutligen, när diakonin har hjälpt en människa i den akuta situationen är det dags att gå vidare och se var nästa utmaning finns, menar flera av informanterna. C säger:

Ett sånt här aktivt utvärderande att skall vi göra det här eller är det dags för oss att gå vidare och göra något annat? Det tycker jag är en anda som skall genomsyra diakoniarbetet. [...] det är lite av en frestelse att stanna kvar i de här trygga verksamheterna, det som vi alltid har gjort. Vi har ju sånt också som vi är ut och är in gör samma, som vissa såna här pensionärssamtalsgrupper och vissa såna här mindre hur skall jag säga aktuella grupper och sammankomster, men vi får inte bara gå omkring och göra det, utan vi behöver aktivt söka nya områden.

En annan (D) uttrycker sig mera drastiskt, även till sina klienter:

Till de här nya klienterna som jag får säger jag att min uppgift är att hjälpa och stöda och putta på och sen hoppas jag att jag inte ser dem igen. Att det är ju diakonins uppgift att hjälpa någon på fötter så att den klarar sig själv. Att det är krisarbete i den där akuta krisfasen som någon har.

I sista hand handlar diakonin om bemyndigande, att hjälpa till självhjälp i en svår livssituation, för den som behöver lite stöd och hjälp framåt i livet (t.ex. E, H). Eller i mindre drastiska situationer, att möta en människa i den situation som de är i, i alla åldrar (F).

Diakonins uppgift är med andra ord att göra sig obehövlig, och om det inte är möjligt, att finnas vid medmänniskans sida.

▪ **Möjligheten att påverka sitt arbete**

Många informanter upplever att de till stor del kan forma sitt arbete enligt egna prioriteringar (t.ex. A, B, S, G). Så här svarar några informanter: ”Jag tycker nog att jag kan forma det väldigt mycket och det är det fina med det här jobbet, att man kan använda gäverna man har och styra enligt det” (H). ”Det kan jag helt och hållet tycker jag” (O). ”Det finns stora möjligheter att påverka vad jag skall göra – bara jag förstår att göra det” (C). Andra har svårt att svara entydigt på frågan, det lutar åt ett ”både och”, eller så har respondenten olika erfarenheter av skilda församlingar (t.ex. Q, P, R). Men det finns också ett par individer som anser att de inte kan forma sitt arbete som de önskar.

Det har varit jättesvårt under åren. Nu har jag ju varit många år diakonissa, och jag har nog mest haft svårt med mig själv under de här åren, för jag har varit så fast i vad jag borde vara, eller i vad andra förväntar sig av mig, jag har varit rädd att göra och vara den diakoni som jag står för. (K)

Centrala faktorer som framkommer i materialet vad gäller hur man kan påverka sitt arbete är traditioner, graden av struktur på arbetet samt församlingens storlek. Nedan går jag igenom dessa tre faktorer.

Det som i empirin tydligast hindrar diakoniarbetarna att forma arbetet som de själva önskar är **traditioner och vanor**. Något har blivit gjort på ett visst sätt och upptagit arbetsbilden redan en tid och det tycks svårt att avveckla existerande verksamheter. Diakoniarbetaren upplever sig beroende av förmannens och/eller klienternas (grupper) förväntningar och kan inte avstå en viss verksamhet (t.ex. K). R säger: ”Det är tudelat, för egentligen är det ett självständigt arbete och jag har möjlighet att forma mitt arbete, men sen är det de här kraven som ändå finns att det ändå inte går ihop”. Informanter upprepar att de får eller själv väljer flera nya uppgifter, men har svårt att också sälla bort (M, C, B). P konstaterar: ”Man måste kunna svänga om i sin kalender, säga hej då till gruppen där man inte har en aktiv roll och gå på det

där hembesöket eller gå till det där sjukhuset eller så här, så där måste man känna sig för, och känna för och emot”. Uppvaktningar, konfirmandarbete, vissa institutionsbesök samt registrerande av statistik och administration är sådant som flera informanter (S, P) menar att inte kan kompromissas bort. Coronapandemin har föranlett omprioriteringar i flera församlingar, vilka även får följder på sikt. En informant berättar om öppna mottagningar som har stängts för gott, eftersom klienterna hittar diakonin via andra kanaler, och på så vis frigörs mera tid (I).

En annan återkommande kommentar gäller **spänningen mellan frihet och struktur**. Ju större flexibilitet desto större stress för hur man skall välja för att prioritera rätt. Eftersom diakonin möter ett hav av ändlösa behov skapas lätt prestationsångest när valet står till en själv, å andra sidan syns en frustration när valmöjligheterna begränsas. Situationen kompliceras ytterligare av att hjälpbehoven kan vara diffusa och maskerade.

Vi är nog ganska fria här [...] Det är ju på gott och ont som vi är ganska lämnade åt oss själva så att säga. Det gör ju också att man inte riktigt vet att var vill de ha oss, var vill de att diakonin skall finnas? Vi har nog en diakonidirektion så att jag tänker att vi får söka stöd där, men jag tror nog att jag har ganska stora möjligheter att forma det lite som jag vill. (Q)

Jag tycker jag har en enorm frihet i mitt arbete och det är ju någonting helt fantastiskt i dessa tider, samtidigt gör det det svårt för det blir så svårt att strukturera och i dessa tider så väldigt svårt att prioritera och välja vad man skall arbeta med och vad man inte skall arbeta med. Så det är frihet, samtidigt så har ju väldigt många av oss grupper till exempel som strukturerar dagarna också, men man skulle ju inte ha de grupperna om man inte skulle ha gått med på det i något skede. (N)

L berättar att den som lyckas berätta den bästa historien om sitt liv ibland är den som får bäst och störst hjälp. Därför måste diakoniarbetaren även kritiskt kunna evaluera trovärdigheten hos en klient och det motsatta, det vill säga läsa mellan raderna hos en annan, vars behov inte genast framkommer tydligt. Denna typ av osäkerhet skapar också stress, menar L, och är en form av frihet att välja huruvida man skall tro en klient eller inte.

Ganska många hade en åsikt om huruvida **församlingens storlek** utgör en god eller dålig möjlighet att påverka sitt jobb.

Det rådde även delade meningar om ifall ett större team gynnar eller begränsar ens profileringsmöjligheter. V ansåg för sin del att lagarbetet ger bättre potential att profilera sig enligt egna styrkor eller intressen (V), medan andra upplever att ett större team begränsar en.

Jag har jobbat också i församlingar där jag har jobbat ensam. Där måste man ju hinna med alla delar, men där är det ju inte heller någon som säger så mycket ja och nej, utan man kan ganska långt forma det. Sen har jag också jobbat i en församling med tre diakoniarbetare och där är det ju ganska styrt förstås att man har sina egna områden. Och då får man ju hoppas att man får sådana områden som man brinner för. Det är inte alltid det lyckas så. Där är väldigt stor skillnad att vilken församling man är i. (O)

Nyckeln till arbetsglädje verkar ligga i ett bra ledarskap i församlingen, ett sådant som ger friare händer att själv utforma sitt arbete (J, H, E). Självständigheten kan bestå av att förmannen och församlingsrådet tillåter tomma luckor i kalendern och godkänner att arbetsbilden kan avspeglade diakoniarbetarens egen vision och egna gåvor. Luckor i kalendern behövs för att kunna finnas till vid akuta behov, utan att det går ut över ens egen fritid (P, I). Det finns ju ingen socialtjänstlag att uppfylla, påpekar en (S).

▪ Varifrån kommer klienterna?

Eftersom materialet samlades in under coronapandemin, ser kontakten till klienter lite annorlunda ut i insamlingsögonblicket. Empirin visar att öppna mottagningar har flyttat till nätet och telefonen och gruppverksamhet kan inte ordnas i samma utsträckning som tidigare. I svaren har detta speciellt beaktats och tas upp nedan. I övrigt bygger svaren på hur det vanligtvis går till inom diakonin under normala förhållanden. En del har också varit i sitt värv många år och kan svara med ett längre perspektiv, andra har bytt arbetsplats inom diakonverksamheten flera gånger och ger ett mera varierat svar. Studien visar att diakonins klienter ofta hittar fram själva, och många uppger att deras arbete formas mest av denna grupp (t.ex. J, H, A, I, L). Andra igen upplever att det uppsökande arbetet överväger, det vill säga att diakoniarbetarna själva söker upp sina klienter, till exempel vid dödsfall (t.ex. B, M). Situationen varierar för många under året och av olika orsaker.

Viktigt att notera är att båda typerna av kontakt i olika grad finns hos alla diakoniarbetare. Nedan presenterar jag i mera detalj och med exempel svaren för de olika kategorierna: klienter som söker upp diakonin, diakonins uppsökande verksamhet och övriga svar.

När det är en **klient som själv hittar till diakonin** berättar det bland annat om att man känner till diakonin, man har förtroende för verksamheten och man vågar vända sig till kyrkan i en angelägen situation. Därför berättar det en del om själva diakonins verksamhet. Som en respondent påpekar kan det också vara "som med så många andra saker i livet att så länge man har det ganska bra så noterar man inte att vad finns det för hjälpbehov och instanser" (D). En annan menar att mun-till-mun metoden fungerar bra och att hen inte behöver "fiska klienter" (H). En tredje uttrycker uppgivet att det "tyvärr är så att klienterna hittar diakonin", men att framtidsvisionen är att diakonin i större utsträckning skall kunna söka upp sina klienter och i nya sammanhang visa att diakonin finns och att det inte är farligt att vara i kontakt med kyrkan (I). Samma anda finns hos O: "det har varit ett problem i mitt arbete att jag inte har haft tid att själv söka upp." I flera fall framgår att klienten är den som tar första kontakten (F, J, L, M, Q, U). Det kan vara till exempel en släkting eller en vän som fått hjälp själv och som tipsar om att man kan ta kontakt. Ibland är det en myndighet som FPA eller socialen. När en relation etablerats kan den dock förändras så att diakoniarbetaren tar kontakt ifall klienten inte hör av sig som väntat.

I mitt jobb nu så är det nog klienterna som tar kontakt, åtminstone den här första kontakten. Men sen bestämmer vi ju nästa träff om vi redan har träffats. Om jag har haft någon som jag är lite orolig för hur det gick, så om jag inte har hört något så kan jag om jag har tid ringa upp dem och se hur det går för dem. De lämnar nog lite på hjärtat så här de här som jag har haft kontakt med. Då tar jag kontakt fast de inte tar kontakt själva. (A)

I de fall där **diakonin söker upp klienter** är det många gånger en etablerad tradition. Många förväntar sig att diakonin eller kyrkan skall ta kontakt i en viss situation, till exempel vid en nära anhörigs bortgång, vid uppvaktningar eller inför julen om man är mindre bemedlad. Så är också ofta fallet i sorgegrupper eller till exempel för mentalvårdspatienter (T, V). B beskriver sin situation:

Klienterna förväntar sig att jag skall ta kontakt. Och det ger mig en liten stress, det skulle vara trevligare om den som känner behov skulle ta kontakt, då skulle jag vara lite mera säker på att vi ... men jag känner nog att folk sitter och väntar och tycker att men inte är vi väl bortglömda, men inte tar de heller kontakt så där. Det är nog en utmaning. Att i stadsmiljö är det nog mera vanligt att klienterna tar kontakt. Men i ekonomiska ärenden tar de nog själva kontakt, och det har ökat nu nog, också under coronatiderna.

Empirin visar att hembesök oftast sker på diakoniarbetarens eget initiativ, många gånger efter uppmaning av en släkting, närstående eller myndighet. Men den uppsökande verksamheten vittnar också om att diakonin själv kan styra in sin verksamhet på ett område den identifierat som angeläget. Därför medför diakonins uppsökande verksamhet en möjlighet till att verka på nya områden och visar på en pionjäranda, en möjlighet att hoppa in där det finns en lucka (J). Alla är inte så förtjusta i den här formen. K menar att hen inte lyckats så bra i arbetet när hen sökt upp ett problem, men att det handlar om att skapa gemenskap kring olika teman, och därigenom hitta klienter (även N). Man kan skapa gemenskap på många olika sätt: genom grupper, att röra sig i olika sammanhang, besöka ett café regelbundet eller genom att aktivera sig i olika föreningar. Behovet av diakoni är större nu än tidigare, säger R, som upplever sig balansera mellan grupper hen av tradition länge deltagit i och nya klienter i akut behov av hjälp. Hen kontaktas av myndigheter som önskar att diakonin rycker in vid olika svåra fall. ”På några dagar tar psykolog, psyk och socialarbetare kontakt [...] men kyrkoherden sade åt mig att det är viktigt att jag är med i symötena” (R). Hen önskar själv ha mera tid för akuta klientmöten och större förståelse för att man måste räkna till för personer som inte kan tala för sig själva. Tystnadsplikten förvärrar situationen, menar R, eftersom hen inte kan berätta om sina klienter för förmannen. Därmed accentueras också den gränslöshet som karaktäriserar diakoniarbetet.

Några **övriga aspekter** framkommer också. Som svar på frågan hur kontakten till klienter uppstår svarar N så här: ”Jag vet egentligen inte. Jag brukar säga att klienter finns. Och människor finns. Och människomöten finns. Sen finns det tusen olika sätt att få den här kontakten.” Flera informanter upplever att kontakten är både uppsökande och mottagande.

Både och, en del klienter tar ju kontakt själva, på eget initiativ själv, men jag värdesätter den här uppsökande verksamheten väldigt mycket och jag tycker det är en oersättlig verksamhetsform, eller vi behöver ha den verksamheten i kyrkan, för alla vågar inte eller kan inte ta kontakt, för de kommer sig inte för. I en landsortsförsamling, som jag ju då har jobbat i, hela mitt yrkesliv, är ju nog den uppsökande verksamheten större än de som självmant tar kontakt. Men det har blivit vanligare och lägre tröskel att ta kontakt till en diakoniarbetare. Så jag skulle nog säga att den grupp som självmant tar kontakt, det är en grupp som växer. Och då är det oftast mathjälp och ekonomisk hjälp man vill ha. (E)

Coronapandemin har medfört att den uppsökande verksamheten fått mera plats än den hade tidigare. I och med att öppna mottagningar stängde och människor drog sig undan kontakter, har också färre klienter sökt upp diakonin, med undantag av de klienter som kommer på grund av ekonomiska behov. Det har lämnat ett vacuum som gjort några informanter osäkra på hur klienterna mår och har det, samt på huruvida man bör ta kontakt eller inte (t.ex. F). På en del håll har man genom telefonlistor ringt runt till församlingsmedlemmar och hört om de behöver hjälp, och på så sätt hittat nya klienter (S, P). På andra håll har understödsprinciperna ändrat och det krävs av en klient att man skall ta med kontoutdrag från de senaste månaderna för att kunna få ekonomisk hjälp. Det har lett till att klienter faller bort, kanske för att det är för svårt eller till och med omöjligt för någon att få fram erforderliga dokument. En annan möjlig förklaring är att man inte vill visa sina tillgångar och utgifter (G).

Diskussion och slutsatser

I empirin har jag sökt svar på frågan hur diakoniarbetarna upplever sin uppgift i Borgå stift samt hur denna kunde utvecklas och förnyas. Sammanfattningsvis visar empirin på diakonins uppgift som bestående av ekonomiskt stöd, samtalsstöd, stöd vid praktiska ärenden och erbjudande av gemenskap. Gällande det ekonomiska stödet måste framhållas att empirin innehåller vitt skilda syner på huruvida den ekonomiska hjälpen skall vara en del av diakonins uppgift eller inte (t.ex. H och Q som är emot och S och J som är för). För att ta sig an nya uppgifter, måste traditioner

förändras och en del uppgifter lämnas bort. Detta kräver en inre styrka av diakoniarbetaren. Därtill ter det sig som att diakonin ser människas möjligheter också när hen misslyckas. Hoppet och kärleken, det vill säga det kristna budskapet, som diakonin står för skymtar mellan raderna. De svenskspråkiga diakoniarbetarna lyfter fram att en del av deras jobb innebär att göra samhället tillgängligt för dem som inte behärskar finska. Diakoniarbetarnas initiativ blir särskilt viktigt för att nå de som inte själva förmår ta kontakt. För detta behövs tid och möjlighet att forma sitt arbete, men även initiativkraft, kommunikation och visioner. Oftast är det i ekonomiska frågor som klienter själva tar kontakt, mer sällan vid hembesök. Vidare tyder svaren på att det är vanligare i städer att klienter själva hittar diakonin, medan det på landsbygden oftare förväntas att diakonin själv agerar och tar kontakt. Samtidigt vittnar informanterna om att det är både svårare och lättare för klienter att ta kontakt om man känner varandra från tidigare, det beror på typen av behov. Möjligtvis är det så att ju mera tabubelagt behov, desto svårare att ta kontakt med någon man känner.

Empirin har analyserats explorativt utifrån mönster som framstår i materialet i en innehållsanalys. Dessa är studiens deskriptiva resultat. Jag vill vidare diskutera materialet med utgångspunkt i det inledande teoretiska ramverket, vilket utmynnar i även normativa bidrag. Först, diakonins ansvar för kyrkans trovärdighet måste problematiseras, eftersom en sådan syn instrumentaliserar diakonins roll. Att det de facto är diakonin som gör kyrkan salongsfärdig och behåller betalare av kyrkoskatt gör inte diakonin mindre värdefull i sig själv. Däremot kan man tänka sig att diakonin på så vis blir värdefull både i en inre och yttre mening. I materialet syns många exempel på hur den kristna identiteten förs fram i arbetet utan tanke på vare sig skapande av trovärdighet i samhället, eller omvändande av klienten. Däremot är det intressant att notera att det i den ekumeniska utvecklingen har blivit allt vanligare att tala om kyrkans trovärdighet, hur kyrkan ser ut för människor, uttryckt av till exempel Ham (2014, 108) i att diakonin är ett Guds instrument för att ge liv till en fullvärdig skapelse, en tanke som ändå inte på något sätt är ny (se bl.a. Brodd 1997, 15, 32–37).

Detta för oss in på följande reflektion, evangeliseringens betydelse för att skilja diakoni från mission. En del informanter är

tydliga på den här punkten, att tron inte skall få spela någon roll för själva diakoniarbetet, medan andra balanserar på en tunn linja mellan dessa två verksamheter. Exempelvis menar N att diakonin skiljer sig väsentligt från tredje sektorns arbete då diakonin exklusivt inkluderar det ”kristna hoppet”, som N uttrycker det. Q:s berättelse fångar in skillnaden till sociala instanser med att det är människomötena och evangeliet som bör stå i centrum. Är diakoniarbetet de facto en dold evangelisering, vilken sker utan medmänniskans informerade samtycke? På EvL:s hemsida (*Diakoni 2022*) står att diakonin tar sig många uttryck, med hänvisning till vad Jesus gjorde, och här ingår också att han ”lyssnade på dem, botade, hjälpte och berättade om Guds kärlek och förlåtelse”. Därmed är gränsen mellan diakoni och mission inte heller tydlig från kyrkans egen sida, vilket naturligtvis beror på hur man definierar diakoni respektive mission.

En tredje reflektion gäller användandet av ordet klient, som O säger att man ”måste använda”. Termen visar förvillande nog på en äldre syn på diakoni (subjekt till objekt), vilken kan te sig främmande för den som låtit sig inspireras av tanken om en ömsesidig relation (där man snarare utgår från subjekt till subjekt). Å andra sidan påpekar flera intervjuade att idén är att hjälpa klienten till självhjälp, till och med att göra sig onödig. Detta i sin tur visar på en förlegad terminologi som inte avspeglar det bemyndigande som de facto sker i arbetet (se t.ex. E, H och D som hoppas att inte se klienter mera), och som Ham (2014) talar om i sin förståelse av *empowerment*.

En fjärde reflektion gäller vem som tar initiativ till kontakt. I den senaste diakoniutvecklingen utgår man från att kraften till förändring kommer nedifrån, i stället för uppifrån, det vill säga från klienten snarare än från diakoniarbetaren (Ham 2014, 109–110). Med avstamp häri kunde man tänka sig att diakoniarbetet skulle präglas av klientens initiativ. Men det förutsätter förstås att klienten känner till diakoniarbetet och vet hur man kan ta kontakt, samt att diakoniarbetaren är öppen för kontaktsökande. Materialet visar på viss frustration hos en del diakoniarbetare som tycker att de borde hinna med mer uppsökande arbete (t.ex. O och I). Här föreligger en viss spänning mellan å ena sidan vem som skall ta initiativet samt å andra sidan vilken tid diakoniarbetaren har att

disponera samt även mellan att marknadsföra sina tjänster och att inte göra det. I materialet framkommer olika ståndpunkter.

För det femte, ser många informanter diakonin som alla kristnas uppgift, och diakoniarbetaren (sig själva) som expert på att vägleda människor som inte hittar framåt själva samt den som kan dela vägen med dem som behöver en medmänniska. Denna syn sammanfaller med det karitativt-diakonala paradigmet, där såväl kyrkan som privatpersoner antas visa barmhärtighet, och där diakonin är ett uttryck för kristen identitet och allmänmänsklig godhet (Lounela 2018, 23–26).

Slutligen kan konstateras att alla fyra kärnområden som definieras i *Diakonian viranhaltijan ydinosaamien* (2010) exemplifieras i det empiriska materialet ovan, kanske med störst tyngdpunkt i nummer två (kunskap om diakonins kundarbete) och fyra (samskaps- och samhällskunskap, vilket jag förstår som hur man navigerar i samhället). Vad gäller kunskap om att jobba med andligt liv (nummer ett) och organisations- och utvecklingskunskap (tre) syns dessa betydligt mindre i materialet.

Resultaten i studien visar att det finns goda möjligheter att forma sitt arbete, däremot säger flera att det inte bara går att ta sig an nya uppgifter, då måste man också slopa gamla rutiner. Till det behövs mod, och stöd från förmän. Vad gäller kommunikation konstaterades i forskningsgenomgången att det behövs en aktivare marknadsföring av kyrkans tjänster, för att undvika eventuell ojämlikhet (Hellöre & Vikström 2022). I empirin framkommer att en stor del av diakonins kontakter skapas av klienter som vänder sig till diakonin, vilket stämmer väl överens med den senaste utvecklingen av diakonin. Om människor inte känner till diakonins existens föreligger risk att det blir slumpmässigt vem som får ta del av den strategi som EvL målar upp, det vill säga att diakonin skall riktas mot den som är i störst behov av hjälp. På basen av detta föreslår jag tre vägar framåt för diakonin i Borgå stift:

- A. Att modigare förnya verksamheten och utvärdera rådande arbetsbild med förmän.

- B. Att aktivare hitta dem som man identifierar vara i störst behov av hjälp, antingen direkt eller indirekt via föreningar, expertorganisationer eller motsvarande.
- C. Att tydligare kommunicera den hjälp som diakonin kan erbjuda för att möjliggöra att nya grupper hittar till diakonin och kan påverka dess utveckling, med andra ord att gynna jämlikheten hos potentiella klienter.

En sådan utveckling skulle förbättra diakonins möjligheter att komma i kontakt med de som är i störst behov av hjälp. Därmed skulle också diakonins lagstadgade uppgift, kyrkomötets beslut samt EvL:s strategi bättre förverkligas. För detta behövs även mera forskning till exempel i riktning mot Andreas Linderyds (2020, 95–107) grepp om diakonin på en marknad och om hur diakoni kan förstås som strategiskt varumärkesarbete i ideell verksamhet. För trots allt är diakoniarbetarna centrala i kyrkans ansikte utåt, och i byggandet av den gemenskap och solidaritet som vi behöver i dagens värld av individualisering och konsumtion vilket förs fram av Tony Addy (2017). Kyrkan behöver kunna navigera också i dessa vatten.

Sammanfattning

Denna specifika studie är en empiridriven forskning som utgör del av en större helhet kring diakonins värdeskapande roll. Här har jag försökt synliggöra Borgå stifts diakoniverksamhet utifrån diakoniarbetarnas egna perspektiv. På basen en innehållsanalys av tjugotvå intervjuvar år 2021 föreslås några normativa synpunkter. För att diakonin skall vara trogen sin uppgift och kyrkans strategi föreslås en modigare förnyelse samt tydligare marknadsföring av verksamheten och en större uppsökande verksamhet hos diakoniarbetarna.

Denna artikel är skriven som del i den tvärvetenskapliga forskargruppen *Värdegrund under omförhandling. Kyrkan som värdeskapare i Svenskfinland*, understödd av Svenska Kulturfonden in Finland.

Litteratur

- Addy, Tony (red.) (2017): *Re-forming Community Diakonia in Europe. Evaluation and Commentary from the European Solidarity Group*. Geneve: The Lutheran World Federation – A Communion of Churches.
- Alava, Hanna, Kela, Auli, Nikkanen, Anni & Paloviita, Pirjo (2020): *Diakoniabarometri. Aina uuden edessä*. Kirkko ja toiminta, 88. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.
- Bobrowicz, Ryszard & Mannerfelt, Frida (2021): "Between Kuriaké and Ekklesía. Tracing a Shift in Scandinavian Practical Theology Based on Handbooks in the Discipline", *Svensk teologisk kvartalskrift* 97(1), s. 47–68. <https://doi.org/10.51619/stk.v97i1.22517>
- Brodd, Sven-Erik (1997): "Diakonin genom kyrkans historia. Fem ecklesiologiska modeller", *Diakonins teologi*, red. Sven-Erik Brodd, Per Eckerdal, Vivi-Ann Grönqvist, Birgitta Larghé & Lars G Lindström. Stockholm: Verbum, s. 11–44.
- Christiansson Drake, Elisabeth, Hansson, Mats J & Linde, Stig (red.). (2022): *Diakoni – reflektion och praktik*. Stockholm: Verbum.
- Diakoni* (2022): Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. evl.fi/plus/verksamhet/diakoni [hämtat 5.5.2022].
- Diakonian viranbaltijan ydinosaaminen* (2010): Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. sakasti.evl.fi [hämtat 2.1.2019].
- Edgardh, Ninna (2019): *Teologi, kön och omsorgens utmattning*. Stockholm: Verbum.
- Ejlertsson, Göran (2005): *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Engel, Charlotte (2008): "Diakoni – för vilka och varför? Ett kyrkans dilemma", *Diakoni – tolkning, historik, praktik*, red. Erik Blennberger & Mats J Hansson. Stockholm: Verbum, s. 231–247.
- Halvorsen, Knut (1992): *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, Mats J (2019): "Kan barmhärtigheten institutionaliseras?", *Kan barmhärtigheten institutionaliseras?* red. Elisabeth Christiansson, Per Eckerdal, Mats J Hansson, Stig Linde & Linnea Lundgren. Skellefteå: Artos, s. 17–60.

- Ham, Carlos (2014): "Empowering Diakonia: A Perspective from the World Council of Churches", *Diakonia as Christian Social Practice: An Introduction*, red. Stephanie Dietrich, Knud Jørgensen, Kari Karsrud Korslien & Kjell Nordstokke. 1517 Media, Fortress Press s. 107-120, [online] <https://doi.org/10.2307/j.ctv1d-dcsdb> [hämtat 20.3.2023]
- Hammarén, Sirkku, Hietaniemi, Maija, Kainulainen, Sakari & Kalanti, Meri (2022): *Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia*. Helsingfors: Kirkon tutkimus ja koulutus. [online] <https://julkaisut.evl.fi/> [hämtat 13.9.2022].
- Hellöre, Lise-Lotte & Vikström, Björn (2022): "Diakonin och skyddshemmen. Hur göra kyrkans osynliga arbete synligt?" *Diakonian tutkimus*, 1, s. 6-31. <https://doi.org/10.37448/dt>.
- Hiilamo, Heikki. (2012): "Rethinking the role of church in a socio-democratic welfare state" *International Journal of Sociology and Social Policy* 32(7/8), s. 401-414.
- Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne (2003): *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.
- Klassificeringen av stads- och landsbygdsområden har uppdaterats: urbaniseringsgraden i Finland har stigit till över 72 procent* (2020): Pressmeddelande 29.5.2020. [www.ymparisto.fi/sv-FI/Livsmiljon_och_planlaggning/Klassificeringen_av_stads_och_landsbygds\(57440\)](http://www.ymparisto.fi/sv-FI/Livsmiljon_och_planlaggning/Klassificeringen_av_stads_och_landsbygds(57440)) [hämtat 17.5.2022].
- KL (1993): *Kyrkolagen* 26.11.1993 / 1054. www.finlex.fi [hämtat 24.4.2020].
- KO (1991/1993): *Kyrkoordningen*. 8.11.1991 / 1055 år 1993. www.finlex.fi [hämtat 25.4.2020]
- Leijman, Maria & Zetterqvist, Jenny (2022): "Diakoni och ett mänskörättsbaserat arbetssätt – ett sätt att lyfta blicken", *Diakoni – reflektion och praktik*, red. Elisabeth Christiansson Drake, Mats J Hansson & Stig Linde. Stockholm: Verbum, s. 205-222.
- Linde, Stig (2022): "Från välfärdsstat till välfärdsmix, från statskyrka till civilsamhällesaktör", *Diakoni – reflektion och praktik*, red. Elisabeth Christiansson Drake, Mats J Hansson & Stig Linde. Stockholm: Verbum, s. 95-118.
- Linderyd, Andreas (2020): *De varumärkeskluvna: Varumärkesarbete och värdegrundsretorik i ideell och offentlig verksamhet*. Diss. Åbo: Åbo Akademis förlag.

- Lounela, Birgitta (2018): *Församlingsdiakonins kännetecken. Hur motiveras och utövas församlingens diakoni i en lokal kontext där även stadsmision är aktiv?* Oslo: Det teologiske Menighetsfakultet.
- Malkavaara, Mikko (2009): ”Den finländska diakonins historia och nuläge”, *Där nöden är störst: en introduktion i diakoni ur finländsk synvinkel*, red. Pia Kummel-Myrskog, Birgitta Sarelin & Sixten Ekstrand. Helsingfors: Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2009:1, s. 30–80.
- Om Borgå stift (2022): Borgå stift. <https://www.borgastift.fi/om-borga-stift/> [hämtat 2.3.2022].
- Pessi, Anne Birgitta, Antell, Olav Helge & Pettersson, Per (2009): ”Nordic Majority Churches as Agents in the Welfare State: Critical Voices and/or Complementary Providers?” *Temenos* 45(2), s. 207–34. <https://doi.org/10.33356/temenos.7901>
- Robson, Susan & Foster, Angela (1989): *Qualitative Research in Action*. London: Edward Arnold.
- Ryökäs, Esko (2009): ”Forskning inom ämnet diakoni”, *Där nöden är störst: en introduktion i diakoni ur finländsk synvinkel*, red. Pia Kummel-Myrskog, Birgitta Sarelin & Sixten Ekstrand. Helsingfors: Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, s. 126–161.
- Ryökäs, Esko (2021): ”’Perinteinen’ käsitys diakoniasta – saksalaisen esimerkin analyysi”, *Diakonian Tutkimus* 1, s. 53–71. <https://doi.org/10.37448/dt.97567>
- Ryökäs, Esko, Gävert, Titi, Ikonen, Tiina, Kainulainen, Sakari, Saarelainen, Suvi-Maria & Salminen, Veli-Matti (2022): ”Diakonin förändras och förändrar”, *Diakoniabarometri 2022. Muuttuva ja muuttava diakonia*, red. Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi, Sakari Kainulainen & Meri Kalanti. Helsingfors: Kirkon tutkimus ja koulutus, s. 140–152. [online] <https://julkaisut.evl.fi/> [hämtat 13.9.2022].
- Statistik om kyrkan* (2022): Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. <https://evl.fi/fakta-om-kyrkan/statistik> [hämtat 2.5.2022].
- Stebbins, Robert A (2001): *Exploratory Research in the Social Sciences*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- Strauss, Anselm L (1987): *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University.
- Swärd, Hans (red.) (2017): *Den kantstötta välfärden*. Lund: Studentlitteratur.

The Concept of Conviviality (2022): The Lutheran World Federation (LWF). <https://www.lutheranworld.org/content/concept-conviviality>. [hämtat 17.5.2022]

Öppna dörrar. Strategi för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fram till 2026 (2020): Publikationer från Ev.-luth. kyrkan i Finland 91. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.